Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta StV@eduskunta.fi

Asia: HE 92/2025 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta

Kirjallinen asiantuntijalausunto

FDUV kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa saamastaan mahdollisuudesta kirjallisen asiantuntijalausunnon antamiseen.

FDUV on valtakunnallinen etujärjestö, joka työskentelee ruotsinkielisten älyllisesti tai muulla tavoin kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä puolesta. Liittoon kuuluu 10 paikallisyhdistystä ja valtakunnallinen kehitysvammaisten henkilöiden yhdistys nimeltä Steg för Steg (nimi tarkoittaa suomeksi askel askeleelta). FDUV:lla on noin 2 900 jäsentä, mutta se palvelee lähes 5 000 henkilöä eri puolilla Suomen ruotsinkielistä aluetta.

Johdanto

FDUV katsoo, että hallituksen ehdotus soveltamisalan muuttamisesta voi vaarantaa lain tavoitteen ja heikentää kehitysvammaisten henkilöiden tarvitseman tuen saatavuutta. Me emme kannata muutosehdotuksia.

Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 1.1.2025. FDUV:n mielestä on kyseenalaista, kannattaako lain soveltamisalaa tarkistaa jo nyt. Lain käytännön soveltamisesta ja vaikutuksista ei vielä ole tarpeeksi tietoa.

Ihmettelemme myös vammaispalvelulain rahoituksen pienentämistä koskevaa ehdotusta, koska resurssien pienentyminen vaikeuttaa lain toimeenpanoa.

Lakiehdotukseen sisältyy niin sanottu elämänvaihesäännös, jonka tarkoituksena on auttaa sen arvioimisessa, myönnetäänkö palveluita yleislainsäädännön vai vammaispalvelulain puitteissa. FDUV on huolissaan siitä, että säännös on edelleen epäselvä. Se voi johtaa siihen, että lasten, nuorten, ikääntyneiden ja lievästi kehitysvammaisten on entistä vaikeampi saada palveluja vammaispalvelulain puitteissa.

FDUV:n mukaan tässä vaiheessa ei ole tarpeen uudistaa soveltamisalaa eikä ole olemassa todisteita siitä, että voimassa oleva soveltamisala olisi ongelmallinen. Aiemmat soveltamisalan muutokset yhdistettynä hyvinvointialueiden säästövaatimuksiin ovat jo johtaneet siihen, että kehitysvammaisten henkilöiden on entistä vaikeampaa saada vammaispalveluja. Sen sijaan heidät ohjataan yleislainsäädännön mukaisiin palveluihin, jotka eivät useinkaan vastaa heidän tarpeitaan. Lisärajoitusten tekeminen soveltamisalaan säästöjen saavuttamiseksi ei ole linjassa YK:n yleissopimuksen kanssa.

FDUV
Nordenskiöldinkatu 18 A, FI-00250 Helsinki
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Pitkäkatu 60, FI-65100 Vaasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

Koska lakiehdotuksella on vaikutusta haavoittuvassa asemassa olevan ihmisryhmän perusoikeuksiin, on äärimmäisen tärkeää, että vammaispalvelulain muutokset tehdään huolellisesti eikä kiireellä säästöjä tavoitellen.

Suuri osa esiin tuomastamme huolesta koskee kaikkia kieliryhmiä. Samalla haluamme korostaa, että näemme myös kielellisiin oikeuksiin liittyviä haasteita, jotka on otettava huomioon lain seurannan yhteydessä sen varmistamiseksi, että myös ruotsinkieliset kehitysvammaiset henkilöt saavat vammaispalveluita yhdenvertaisesti. Kommentoimme tätä lausunnon lopussa.

Tätä taustaa vasten FDUV esittää seuraavat näkemykset:

Vammaispalvelulaista on vaarana tulla säästölaki

FDUV suhtautuu kriittisesti siihen, että vammaispalvelulain rahoitukseen ehdotetaan 20 miljoonan euron suuruista vähennystä vuositasolla. Rahoituksen leikkaaminen on ristiriidassa eduskunnan lausuman kanssa, jonka se hyväksyi HE 122/2024 vp:n käsittelyn yhteydessä. Lausuman mukaan valtioneuvoston tulee varmistaa riittävät resurssit vammaisten henkilöiden palvelujen turvaamiseksi.

Vammaispalvelujen resurssien pienentäminen tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on jo valmiiksi tiukka, voi vaikeuttaa lain toimeenpanoa. Vammaispalvelujen resurssit eivät ole korvamerkittyjä, ja lakiehdotus voi johtaa siihen, että hyvinvointialueet pitävät muutoksia mahdollisuuksina säästää vammaispalveluista.

Hyvinvointialueiden vammaispalvelujen resurssit ovat jo nykyisellään riittämättömät

Jo nyt on nähtävissä merkkejä siitä, että hyvinvointialueiden olemassa olevat vammaispalvelujen resurssit eivät ole riittäviä. Kesäkuussa 2025 hyvinvointialueille tehdyn THL:n kyselyn mukaan 77 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että vammaispalveluiden taloudelliset resurssit ovat riittävät ja että asiakasprosesseissa on riittävästi henkilöstöä.

Myös vammaispalvelujen ammattilaisille vuonna 2025 tehdyssä Vammaisfoorumin kyselyssä 66 prosenttia vastaajista (n = 119) katsoi, että heillä ei ole riittävästi resursseja asiakkaiden palvelujen tuottamiseen.

Olemme pitäneet yhteyttä ja antaneet neuvontaa vammaisjärjestöille, ja sen perusteella käsityksemme on, että jo joulukuussa 2024 tehdyt soveltamisalan muutokset ovat johtaneet siihen, että vammaisten henkilöiden on entistä vaikeampaa saada vammaispalvelulain mukaisia palveluja. Sen sijaan heidät ohjataan sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, jotka eivät usein ole heille sopivia ja riittäviä. Siksi soveltamisalaan ei tulisi tehdä lisärajoituksia.

Vammaiset henkilöt ovat jo saaneet osansa säästöistä

Vuonna 2024 tehdyt vammaispalvelulain muutokset korostavat sitä, että palveluja olisi ensisijaisesti myönnettävä yleislainsäädännön puitteissa. Tämä lisää sosiaalihuollon

määrärahasidonnaisiin ja harkinnanvaraisiin palveluihin kohdistuvaa painetta. Siksi on ongelmallista, että hallitus tavoittelee säästöjä myös sosiaalihuollon rahoituksesta.

FDUV muistuttaa, että sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon että sosiaaliturvaan on jo tehty useita leikkauksia, jotka ovat kohdistuneet vammaisiin henkilöihin. Siksi rahoituksen leikkaaminen myös vammaispalvelulaista on kohtuutonta.

Ehdotettu elämänvaihesäännös ei helpota lain soveltamista

Vaikka elämänvaiheita koskevia säännöksiä on selvennetty lausuntokierroksen jälkeen, ehdotus on edelleen epäselvä. Lain soveltamisala on jo nykyisellään monimutkainen ja koostuu useista vaiheista, jotka on otettava huomioon sovellettavan lain valinnassa.

Käsityksemme on se, että ehdotettu elämänvaihesäännös ei helpota lain soveltamista, vaan tuo uuden lisävaiheen ja uusia käsitteitä, jotka tulisi ottaa huomioon tässä melko monimutkaisessa kokonaisuudessa. Myös oikeuskansleri katsoi lakia koskeneessa ennakkotarkastusmuistiossaan (9.9.2025) elämänvaihesäännöksen olevan epäselvä ja vaikeaselkoinen.

Elämänvaiheita on selkeytetty vuoden 2024 lakiehdotukseen verrattuna. Myös se on hyvä, että lapsuus ja nuoruus mainitaan erillisinä elämänvaiheina. Siitä huolimatta pykälä on edelleen monimutkainen, mikä saattaa johtaa eriarvoisuuteen lain tulkinnassa.

Elämänvaihesäännös on riski lapsille, nuorille ja heidän perheilleen

FDUV on huolissaan erityisesti siitä, että elämänvaihesäännös saattaa johtaa siihen, että kehitysvammaisten lasten ja nuorten, mutta myös ikääntyneiden, on yhä vaikeampaa saada vammaispalvelulain mukaisia subjektiivisia palveluja. Kehitysvammaiset henkilöt kehittyvät usein ikätovereitaan hitaammin. Heidän biologinen ikänsä ei myöskään aina noudata muun väestön elämänvaiheita. Esimerkiksi murrosikä voi alkaa kehitysvammaisilla henkilöillä paljon heidän ikätovereitaan myöhemmin.

Mielestämme lakiehdotus voi johtaa myös siihen, että sellaisten perheiden, joissa on kehitysvammaisia lapsia, tuentarpeen katsotaan kuuluvan normaalin vanhempainvastuun piiriin, mikä voi johtaa siihen, että he jäävät ilman tarvitsemaansa tukea. FDUV huomauttaa, että sellaisten lapsiperheiden, joissa on kehitysvammaisia jäseniä, arki on usein hyvin rankkaa vammaisuuden takia. On äärimmäisen tärkeää, että nämä perheet saavat ennakollista tukea, kuten esimerkiksi lyhytaikaista huolenpitoa, jotta he jaksaisivat ja pystyisivät tekemään töitä, viettämään vapaa-aikaa, palautumaan, ja jotta heillä olisi aikaa parisuhteesta ja mahdollisista sisaruksista huolehtimiseen. Tämä tuki on tärkeää myös lapsen irrottautumis- ja itsenäistymisprosessin kannalta. Sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla ei kyetä vastaaman tähän tarpeeseen.

Kaavamaiset ikähaitarit ovat ongelmallisia

Lakiehdotuksen mukaan sillä ei ole tarkoitus heikentää lasten ja nuorten asemaa. Vaikka lakiehdotusta on uudistettu lausuntokierroksen jälkeen ja esimerkiksi lapsia ja nuoria koskevia perusteluja on selvennetty, lakiehdotukseen sisältyy elementtejä, jotka voivat johtaa heikennyksiin näiden ryhmien kannalta.

Lakiehdotuksen perustelujen kaavamaiset ikähaitarit (lapset 0—17, nuoret 18—24, aikuiset 24—>) ovat ongelmallisia kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kannalta. Vaikka lakiehdotuksessa todetaan, että ikärajojen ei tulisi olla ratkaisevia sen kannalta, onko henkilö oikeutettu palveluun, on olemassa todellinen riski siitä, että näitä ikähaitareita sovelletaan liian kirjaimellisesti.

Siksi FDUV haluaa muistuttaa siitä, että kehitysvammaiset lapset ja nuoret kehittyvät usein ikätovereitaan hitaammin. Irrottautumis- ja itsenäistymisprosessi kestää usein kauemmin ja sitä on tuettava yksilöllisten tarpeiden mukaan eikä sitä tule sitoa tiettyyn ikään.

YK:n komitean elämänvaihesäännökseen liittyvä huoli on otettava huomioon

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on tutkinut ensimmäistä kertaa, miten Suomi noudattaa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa yleissopimusta. Komitea antoi suosituksensa Suomelle syyskuussa 2025. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea ilmaisi huolensa siitä, että elämänvaihesäännös on syrjivä iän perusteella, ja kehotti Suomea olemaan ottamatta sitä lainsäädäntöönsä.

Yhdymme Vammaisfoorumin arvioon siitä, että lakiehdotuksessa ei ole riittävästi analysoitu sen suhdetta YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen ja sen tulkintaan. Vammaispalvelulaki kuuluu keskeisimpiin välineisiin yleissopimuksen toteuttamisessa. Siksi on ratkaisevan tärkeää arvioida huolellisesti, täyttääkö ehdotettu säännös yleissopimuksen vaatimukset. Komitean huolesta huolimatta elämänvaihesäännös on edelleen lakiehdotuksessa.

Yksilöllinen palvelutarpeen arviointi

FDUV:n mukaan on tärkeää, että pykälästä käy ilmi, että yksilöllinen palvelutarpeen arviointi on tehtävä osana elämänvaiheiden arviointia. Meitä kuitenkin huolettaa se, että soveltamisalan monet kriteerit ja vaiheet saattavat hankaloittaa yksilöllistä arviointia.

Pykälän mukaan arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Vaikka säännös on tärkeä, se ei riittävästi turvaa palvelun jatkuvuutta esimerkiksi ikääntyvien kehitysvammaisten osalta. "Huomioon ottamista" vahvempi muotoilu olisi esimerkiksi se, että palveluiden jatkuvuus "turvataan".

Merkille pantavaa on se, että lakiehdotuksessa mainitaan, että RAI-arviointimenetelmää olisi käytettävä, kun palveluita hakee vanhuspalvelulain 3 §:ssä tarkoitettu iäkäs henkilö. Haluamme todeta, että RAI-arviointimenetelmä ei sovellu kaikkien kehitysvammaisten henkilöiden palvelutarpeen arviointiin, ja että sen käyttö ei siten voi olla pakollista. Tarkoituksenmukaisempaa olisi suositella sellaisten näyttöön perustuvien arviointivälineiden käyttöä, jotka soveltuvat vammaisille henkilöille yksilöinä. FDUV korostaa lisäksi, että on tärkeää varmistaa, että nämä arviointivälineet ovat myös saatavilla ja että niitä käytetään ruotsiksi. THL on hiljattain julkistanut uuden toimintamallin viittomakielellä kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden tukemiseksi RAI-arvioinnissa. Tätä mukautettua RAI-arviointia ei ole saatavilla ruotsiksi, mikä asettaa ruotsinkieliset eriarvoiseen asemaan.

FDUV on huolissaan myös siitä, että uuden lain tulkinta ja yleislainsäädännön ensisijaisuuden vahva painottaminen on johtanut pitkiin ja byrokraattisiin palveluprosesseihin joidenkin vammaisten henkilöiden kohdalla. Heitä on palloteltu taholta toiselle, esimerkiksi vammaispalvelujen, lastensuojelun ja aikuissosiaalityön välillä. Asiakasprosessien helpottamiseksi ehdotamme, että vammaispalvelujen ja yleisten sosiaalipalvelujen viranhaltijat työskentelisivät työpareina jo asiakasprosessin alusta alkaen.

Väliinputoajaongelmat säilyvät

Eräs lain tärkeimmistä tavoitteista on ollut sen varmistaminen, että niin sanotut "väliinputoajat", kuten autismikirjolla olevat henkilöt ja lievästi kehitysvammaiset henkilöt, saisivat vammaispalveluja yhdenvertaisesti muiden kanssa.

FDUV:n käsityksen mukaan vammaispalvelulain soveltamisalaan joulukuussa 2024 hyväksytyt muutokset ovat johtaneet siihen, että kehitysvammaisten henkilöiden on entistä hankalampi saada vammaispalvelulain mukaisia palveluja, ja että väliinputoajien tilanne ei ole parantunut.

Lain seuranta on priorisoitava

FDUV korostaa, että on tärkeää, että lain soveltamista seurataan järjestelmällisesti ja yhteistyössä vammaispalvelujärjestöjen kanssa. On hyvä, että sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt lain seurantahankkeen, jonka THL toteuttaa.

Lain seurannan kannalta on äärimmäisen tärkeää, että kielellisten oikeuksien toteutumista seurataan. Ruotsinkielisissä vammaispalveluissa on paljon puutteita, ja järjestelmällinen seuranta sen osalta, miten palvelut toimivat ruotsiksi, on tarpeen. Kielellisten oikeuksien toteutumisen seurantaan käytännössä tarvitaan erityisiä indikaattoreita. Ilman mitattavissa olevia kriteereitä vaarana on, että kielellinen yhdenvertaisuus unohtuu seurannassa.

Haluamme myös korostaa sen tärkeyttä, että ruotsinkieliset ammattihenkilöt saavat tietoa uudesta laista ruotsin kielellä sen varmistamiseksi, että lakia tulkitaan yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä. Siksi THL:n vammaispalveluja koskeva käsikirja tarvitaan myös ruotsiksi.

Myös lakia koskevia koulutuksia tarvitaan, ja ne on järjestettävä myös ruotsiksi sen varmistamiseksi, että lakia tulkitaan yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä. Tietojemme mukaan julkinen sektori ei ole tarjonnut juuri lainkaan lakia koskevia ruotsinkielisiä koulutuksia. Sosiaali- ja terveysministeriön koulutuksia on järjestetty suomeksi ja jälkeenpäin ne on tekstitetty ruotsiksi, mikä ei ole riittävää. Ruotsinkieliset ammattihenkilöt tarvitsevat myös mahdollisuuden tiedonsaantiin ja lain uusista käsitteistä keskustelemiseen ruotsin kielellä.

Lopuksi FDUV katsoo, että sekä sosiaali- ja terveysministeriön että THL:n taholta tarvitaan nykyistä vahvempaa ohjausta sen varmistamiseksi, että laki toimeenpannaan yhdenvertaisesti koko maassa. Uutta lakia koskevien koulutusten lisäksi tarvitaan kansallinen soveltamisohje sekä suomeksi että ruotsiksi lain yhdenmukaisen ja yhdenvertaisen toimeenpanon tukemiseksi.

Helsingissä 10.11.2025

Annette Tallberg-Haahtela
Toiminnanjohtaja
040 848 93 00
annette.tallberg-haahtela@fduv.fi

Vanessa Westerlund
Vaikuttamistyön asiantuntija
040 674 72 47
vanessa.westerlund@fduv.fi

Till: Riksdagens social- och hälsovårdsutskott StV@eduskunta.fi

Ärende: RP 92/2025 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 § i lagen om funktionshinderservice

Skriftligt sakkunnigyttrande

FDUV tackar social- och hälsovårdsutskottet för möjligheten att lämna ett skriftligt sakkunnigyttrande.

FDUV är en riksomfattande intresseorganisation för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras närstående. Förbundet representerar tio lokalföreningar samt riksföreningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning Steg för Steg. FDUV har ca 2900 medlemmar, men betjänar närmare 5000 personer runt om i Svenskfinland.

Inledning

FDUV anser att regeringens förslag på ändringar i tillämpningsområdet riskerar urholka lagens syfte och försvåra tillgången till nödvändigt stöd för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Vi understöder inte ändringsförslagen.

Den nya lagen om funktionshinderservice trädde i kraft 1.1.2025. FDUV ifrågasätter om det är motiverat att redan nu justera lagen tillämpningsområde. Det saknas ännu tillräcklig information om hur lagen tolkats i praktiken och vilka konsekvenser den fått.

Vi ställer oss även frågande till förslaget att minska funktionshinderlagens finansiering, eftersom minskade resurser kommer att försvåra lagens genomförande.

I lagförslaget ingår en så kallad livsskedesbestämmelse som ska hjälpa vid bedömningen om service ska beviljas via allmän lagstiftning eller funktionshinderlagen. FDUV oroar sig för att bestämmelsen fortfarande är otydlig. Den kan leda till att det blir svårare för barn, unga, äldre och personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning att få service via lagen.

Enligt FDUV finns det inte behov av att i detta skede revidera tillämpningsområdet eller underlag som visar att gällande tillämpningsområde är problematiskt. Tidigare ändringar i tillämpningsområdet, i kombination med välfärdsområdenas sparkrav, har redan lett till att det blivit svårare för personer med funktionsnedsättning att få funktionshinderservice. I stället hänvisas de till den allmänna lagstiftningens tjänster som ofta inte motsvarar deras behov. Att driva igenom ytterligare begränsningar i tillämpningsområdet med inbesparingar som mål är inte i enlighet med FN-konventionen.

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A, FI-00250 Helsingfors
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60, FI-65100 Vasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

Eftersom lagförslaget påverkar grundläggande rättigheter för en sårbar grupp är det av yttersta vikt att ändringar i funktionshinderlagen görs med omsorg och inte i hast med inbesparingar som mål.

Mycket av den oro vi lyfter fram gäller oberoende av språk. Samtidigt vill vi betona att vi också ser utmaningar kopplade till de språkliga rättigheterna som måste beaktas i samband med uppföljningen av lagen för att säkerställa att även svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning får likvärdig tillgång till funktionshinderservice. Detta kommenterar vi i slutet av yttrandet.

Mot denna bakgrund vill FDUV framföra följande synpunkter:

Funktionshinderlagen riskerar bli en sparlag

FDUV förhåller sig kritiskt till att finansieringen för funktionshinderlagen föreslås minska med 20 miljoner på årsbasis. Med tanke på riksdagens uttalande i samband med RP 122/2024 rd - att statsrådet ska tillförsäkra tillräckliga resurser för att säkerställa servicen för personer med funktionsnedsättning - är det motstridigt att skära ned i finansieringen.

Att minska på resurserna för funktionshinderservicen i ett läge där välfärdsområdena redan befinner sig i en pressad ekonomisk situation riskerar underminera lagens genomförande. Resurserna för funktionshinderservicen är inte öronmärkta och lagförslaget riskerar leda till att välfärdsområdena ser ändringarna som en möjlighet att spara i funktionshinderservicen.

Välfärdsområdenas resurser för funktionshinderservicen är redan nu otillräckliga

Det finns redan indikationer på att välfärdsområdenas befintliga resurser för funktionshinderservicen är otillräckliga. THL:s enkätundersökning till välfärdsområdena i juni 2025 visar att 77 procent av de svarande är av helt eller delvis av annan åsikt med påståendet att funktionshinderservicen har tillräckliga ekonomiska resurser och att det finns tillräckligt med personal i klientprocesserna.

Även Funktionsrättsforums enkät till anställda inom funktionshinderservicen år 2025 visar att 66 % av de svarande (n = 119) ansåg att de inte har tillräckligt med resurser för att genomföra klienternas tjänster.

På basen av rådgivningskontakter till funktionshinderorganisationerna är vår uppfattning att de ändringar som gjordes i tillämpningsområdet i december 2024 redan har lett till att det blivit svårare för personer med funktionsnedsättning att få service via funktionshinderlagen. I stället hänvisas de till socialvårdslagens tjänster som ofta inte är lämpliga eller tillräckliga. Detta talar mot att införa ytterliga skärpningar i tillämpningsområdet.

Personer med funktionsnedsättning har redan drabbats av nedskärningar

Ändringarna i funktionshinderlagens tillämpningsområde år 2024 betonar att tjänster i första hand ska beviljas via den allmänna lagstiftningen. Det här skapar ett ökat tryck på

socialvårdstjänsterna som är anslagsbundna och behovsprövade. Det är därför problematiskt att regeringen eftersträvar inbesparingar även i socialvårdens finansiering.

FDUV påminner om att flera nedskärningar redan har genomförts inom både social- och hälsovården samt den sociala tryggheten, vilka har drabbat personer med funktionsnedsättning. Det är därför oskäligt att även minska på funktionshinderlagens finansiering.

Den föreslagna livsskedesbestämmelsen underlättar inte tillämpningen av lagen

Även om bestämmelserna kring livsskeden har förtydligats efter utlåtanderundan är förslaget fortfarande otydligt. Lagens tillämpningsområde är redan invecklat och består av flera olika steg som ska beaktas i bedömningen vid val av lag.

Enligt vår uppfattning underlättar inte den föreslagna livsskedesbestämmelsen tillämpningen av lagen – den tillför ytterligare steg och nya begrepp som ska beaktas i den ganska invecklade helheten. Även Justitiekanslern har i sin promemoria om förhandsgranskningen av lagen (9.9.2025) bedömt att livsskedesbestämmelsen är otydlig och svårfattlig.

Jämfört med lagförslaget från år 2024 har livsskedena förtydligats. Det är även positivt att barndomen och ungdomen nämns som skilda livsskeden. Trots det kvarstår paragrafens komplexitet som riskerar leda till ojämlik tolkning av lagen.

Livsskedesbestämmelsen en risk för barn, unga och deras familjer

FDUV oroar sig särskilt för att livsskedesbestämmelsen leder till att det blir allt svårare för barn och unga, men även äldre med intellektuell funktionsnedsättning att få tillgång till funktionshinderlagens subjektiva tjänster. Personer med intellektuell funktionsnedsättning utvecklas ofta i långsammare takt än sina jämnåriga. Den biologiska åldern följer inte heller alltid den övriga befolkningens livsskeden. Till exempel kan puberteten bryta ut i ett mycket senare skede hos personer med intellektuell funktionsnedsättning än hos jämnåriga.

Vi ser även att lagförslaget öppnar upp för att stödbehoven hos familjer som har barn med intellektuell funktionsnedsättning bedöms falla under vanligt föräldraansvar, vilket kan leda till att de blir utan de stöd de skulle behöva. FDUV påpekar att vardagen för barnfamiljer med intellektuell funktionsnedsättning ofta är väldigt betungande på grund av funktionsnedsättningen. Det är av yttersta vikt att dessa familjer får förebyggande stöd såsom kortvarig omsorg för att de ska orka och ha möjlighet till arbete, fritid, återhämtning och tid för att vårda parrelationen och eventuella syskon. Det här stödet är dessutom viktigt med tanke på barnets frigörelse- och självständighetsprocess. Tjänsterna i socialvårdslagen kan inte svara på det här behovet.

De schablonartade åldersintervallen är problematiska

Enligt lagförslaget är avsikten inte att försämra barn och ungas ställning. Även om lagförslagets har reviderats efter utlåtanderundan och exempelvis motiveringarna gällande barn och unga har förtydligats innehåller lagförslaget element som kan leda till försämringar för dessa grupper.

De schablonartade åldersintervallen i lagförslagets motiveringar (barn 0–17, unga 18-24, vuxna 24 -) är problematiska med tanke på personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras familjer. Trots att lagförslaget konstaterar att åldersgränser inte ska vara avgörande för rätten till service, finns det en reell risk för att dessa åldersintervaller tillämpas för bokstavligt.

FDUV vill därför påminna om att barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning ofta utvecklas i långsammare takt än sina jämnåriga. Frigörelse- och självständighetsprocessen tar ofta längre tid - den behöver stödas enligt individuella behov och inte bindas till en särskild ålder.

FN-kommitténs oro kring livsskedesbestämmelsen måste beaktas

FN:s kommitté för konventionen om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har för första gången granskat hur Finland följer konventionen. I september 2025 gav kommittén sina rekommendationer till Finland. FN-kommittén uttryckte oro för att livsskedesbestämmelsen är diskriminerande på grund av ålder och avrådde Finland från att införa den i lagstiftningen.

Vi delar Funktionsrättforums bedömning att lagförslaget inte tillräckligt har analyserat relationen till FN:s funktionsrättskonvention och dess tolkning. Funktionshinderlagen är ett av de mest centrala verktygen för att förverkliga konventionen. Det är därför avgörande att noggrant utvärdera om den föreslagna bestämmelsen uppfyller konventionens krav. Trots kommitténs oro kvarstår livsskedesbestämmelsen i lagförslaget.

Den individuella bedömningen av servicebehovet

Enligt FDUV är det viktigt att det framkommer ur paragrafen att en individuell bedömning av servicebehovet ska göras som en del av bedömningen av livsskeden. Vi oroar oss dock för att tillämpningsområdets många kriterier och steg försvårar den individuella bedömningen.

Enligt paragrafen ska också servicens kontinuitet vid övergången från ett livsskede till ett annat beaktas vid bedömningen. Även om bestämmelsen är viktig tryggar den inte i tillräcklig grad servicens kontinuitet för exempelvis en åldrande person med funktionsnedsättning. En starkare formulering än ”beakta” skulle vara att servicens kontinuitet ”säkerställs”.

Det är anmärkningsvärt att lagförslaget nämner att RAI-bedömningsverktyget ska användas när tjänster söks av en äldre person som avses i 3 § i äldreomsorgslagen. Vi vill framhålla att RAI-verktyget inte är lämpligt för att bedöma servicebehovet för alla personer med funktionsnedsättning och att det därför inte kan vara obligatoriskt. Mer ändamålsenligt skulle vara att rekommendera användningen evidensbaserade bedömningsverktyg som är lämpliga för den enskilda personen med funktionsnedsättning. FDUV betonar dessutom vikten av att säkerställa att dessa bedömningsverktyg också finns tillgängliga och används på svenska. THL har nyligen publicerat en ny verksamhetsmodell med stödtecken för att stöda delaktigheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning vid RAI-bedömningen. Denna anpassade RAI finns inte tillgänglig på svenska, vilket försätter svenskspråkiga i en ojämlik position.

FDUV oroar sig även för att tillämpningen av den nya lagen och den starka betoningen på den allmänna lagstiftningens företräde har lett till utdragna och byråkratiska serviceprocesser för en del personer med funktionsnedsättning. De har bollats mellan olika instanser, till exempel mellan funktionshinderservicen, barnskyddet och vuxen socialt arbete. För att underlätta klientprocesserna förslår vi att tjänsteinnehavarna från funktionshinderservicen och den allmänna sociala servicen redan från början av klientprocessen arbetar som ett arbetspar.

Mellanfallarproblematiken kvarstår

Ett av lagens viktigaste syften har varit att säkerställa att de så kallade ”mellanfallarna”, såsom personer inom autismspektrumet och personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning, ska ha tillgång till funktionshinderservice på lika villkor som andra.

FDUV:s uppfattning är att de ändringar som godkändes i funktionshinderlagens tillämpningsområde i december 2024 har lett till att det blivit svårare för personer med funktionsnedsättning att få service via lagen och att mellanfallarnas situation inte har förbättrats.

Uppföljning av lagen måste prioriteras

FDUV vill betona vikten av att lagens tillämpning följs upp systematiskt och i samarbete med funktionshinderorganisationerna. Det är positivt att social- och hälsovårdsministeriet har initierat ett uppföljningsprojekt av lagen som THL genomför.

Inom ramen för uppföljningen av lagen är det av yttersta vikt att de språkliga rättigheterna följs upp. Det finns många brister i den svenskspråkiga funktionshinderservicen och en systematisk uppföljning av hur tjänsterna fungerar på svenska behövs. Det behövs specifika indikatorer för att följa upp hur de språkliga rättigheterna tillgodoses i praktiken. Utan mätbara kriterier riskerar språklig jämlikhet att förbises i uppföljningen.

Vi vill också betona vikten av att de svenskspråkiga professionella får information om den nya lagen på svenska för att säkerställa en jämlik tolkning av lagen på de båda nationalspråken. THL:s handbok om funktionshinderservice behövs därför också på svenska.

Även utbildningar om lagen behövs och de måste ordnas även på svenska för att säkerställa en jämlik tolkning av lagen på de båda nationalspråken. Enligt våra uppgifter har den offentliga sektorn knappt erbjudit några utbildningar alls om lagen på svenska. Social- och hälsovårdsministeriets utbildningar har ordnats på finska och efteråt textats till svenska, vilket inte är tillräckligt. De svenskspråkiga professionella behöver även få möjlighet att till sig informationen på svenska och möjlighet att diskutera lagens nya begrepp på svenska.

Avslutningsvis anser FDUV att det krävs starkare styrning från både Social- och hälsovårdsministeriet och THL för att säkerställa att lagen implementeras jämlikt i hela landet. Utöver utbildningar om den nya lagen behövs även en nationell tillämpningsguide – på både finska och svenska – för att stöda en enhetlig och jämlik implementering av lagen.

Helsingfors den 10.11.2025

Annette Tallberg-Haahtela
Verksamhetsledare
040 848 93 00
annette.tallberg-haahtela@fduv.fi

Vanessa Westerlund
Sakkunnig inom påverkansarbete
040 674 72 47
vanessa.westerlund@fduv.fi